TÜRKÇE VE JAPONCADA ÖZNE İŞARETLEYİCİSİ

Ayşegül ATAY¹

Özet

Türkçe ve Japoncanın sözdizimi aynıdır. Her ikisinde de cümle, özne-yüklem (ÖY) / özne-nesne-yüklem (ÖNY) sıralamasından oluşmaktadır. Bu durum sondan eklemeli dil özelliği taşıyan Türkçe ve Japoncanın benzerliklerinin bir göstergesidir. Yabancı dil eğitimi açısından bu benzerlikler, Japonlar için Türkçe, Türkler için Japonca öğrenmeyi kolaylaştırır. Ancak, her iki dile yakından baktığımızda, Türkçede özne yalın halde iken, Japoncada özne belirleyicisi olarak *wa* ve *ga* ekleri karşımıza çıkar. Örneğin, *Tarō wa gakusei desu* (**Tarō** öğrencidir) / *Ame ga futteimasu* (**yağmur** yağıyor) / *Kono hon-wa Tanakasan-ga kaita* (Bu kitabı **Tanaka san** yazdı) şeklindeki üç cümleyi ele alalım. Bu cümlelerde koyu renkli olanlar “özne”, altı çizili olanlar “konu”dur. İlk iki örneğin Türkçe karşılıklarında “özne” olan cümle ögesi, Japoncada “konu” ve “özne” olarak belirtilmektedir. Hem konu hem de öznesi olan üçüncü cümledeki Türkçedeki öğeleri ise değişiklik göstermektedir. Her iki dildeki bu farklılık özellikle anadili Türkçe olan öğrenciler ve öğretmenler için sorunlu bir noktadır. Bu nedenle, araştırmamızda Türkçe ve Japoncadaki *özne* ve Japoncadaki *konu* olan cümle ögesinin işlevi üzerinde durulmuş ve bunların Türkçede hangi öğeler olduğu karşılaştırma yöntemiyle belirlenmiştir. Ayrıca, bu iki dildeki özne-yüklem uyumu ve gizli özne kullanımları karşılaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe ve Japonca, özne, konu, *wa* ve *ga*, gizli özne

SUBJECT POINTER IN TURKISH AND JAPANESE

Abstract

The syntaxes of Turkish and Japanese are the same. In both of them, a sentence consists of the subject-verb (SV) / subject-object-verb (SOV) order. This situation is an indication of the similarities of Turkish and Japanese, which are additive languages. In terms of foreign language education, these similarities make it easier to learn Turkish for Japanese and Japanese for Turks. However, when both languages are examined in more detail, while the subject is in a simple form in Turkish, “*wa*” and “*ga*” are the determinants of the subject in Japanese. For example, consider this three sentences, *Tarō wa gakusei desu* (**Tarō** is a student) / *Ame ga futteimasu* (it's raining) / *Kono hon-wa Tanakasan-ga kaita* (Tanaka san wrote this book). In these sentences, those in bold are "subject", and those underlined are "topic". The sentence element, which is "subject" in the Turkish equivalents of the first two examples, is specified as "subject" and "topic" in Japanese. The Turkish elements of the third sentence, which are both subject and topic, differ. This difference in two languages is a problematic point especially for learners and teachers whose native language is Turkish. Therefore, this research focused on the function of the "subject" in Turkish and Japanese and the topic sentence element in Japanese. These elements in Turkish are determined by the method of comparison. In addition, subject-verb congruence and hidden subject usages in these languages were compared.

Keywords: Turkish and japanese, subject, topic, *wa* and *ga*, hidden subject

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Erciyes Üniversitesi Japon Dili ve Edebiyatı, e-posta: ataysegul@gmail.com
ORCID: 0000-0002-8819-4959

GİRİŞ

Diller; kullanışları, yapıları ve kaynakları açısından üç farklı sınıfa ayrılmaktadır (Ak, 1982). Yapıları açısından sondan eklemeli dil özelliği taşıyan Türkçe ve Japonca sözdizimi açısından benzerlik göstermektedirler². Her ikisinde de cümle, özne-yüklem (ÖY) / özne-nesne-yüklem (ÖNY) sıralamasından oluşmaktadır. Yabancı dil eğitimi açısından bu benzerlikler, Japonlar için Türkçe, Türkler için Japonca öğrenmeyi kolaylaştırır. Ancak, her iki dile daha ayrıntılı baktığımızda, Türkçede özne yalın hâlde iken Japoncada özne belirleyicisi olarak *wa* ve *ga* ekleri karşımıza çıkar. Örneğin, *Tarō wa gakusei desu* ve *Ame ga futteimasu* cümlelerinin Türkçe karşılıkları sırasıyla *Tarō öğrencidir* ve *yağmur yağıyor* cümleleridir. Bunların özneleri ise *Tarō* ve *yağmur* sözcükleridir. Ancak, Japonca cümlelerde ise *Tarō-wa* sözcüğü, “konu”, *ame-ga* sözcüğü ise “özne” konumundadır. Örneklerde görüldüğü gibi, Türkçede *özne* olan cümle ögesi, Japoncada *konu* ve *özne* olarak belirtilmektedir. Ayrıca, *Kono hon-wa Tanakasan-ga kaita* (Iori, 2020, s. 26) (*bu kitap Tanaka san yazdı*) gibi hem *wa* hem de *ga*’nın bulunduğu cümlelerde *özne* ve *konu* varsa, bunların Türkçe çevirilerindeki cümle öğeleri nasıl olur? Her iki dildeki bu farklılık özellikle anadili Türkçe olan öğrenciler ve öğretmenler için sorunlu bir noktadır. Bu nedenle, araştırmamızda Türkçe ve Japoncadaki “özne”, özne-yüklem uyumu ve Japoncadaki *konu* olan cümle ögesinin işlevi üzerinde durduk ve bunların Türkçede hangi öğeler olduğunu karşılaştırma yöntemiyle belirledik.

Bu araştırmada alanyazın taramasıyla ilgili kaynakları inceledik, iki dil arasında karşılaştırma yaptık. Öncelikle, *özne* konusunda her iki dille ilgili çalışmalara bakarak iki dilde öznenin ne olduğunu betimledik. Diğer bir ifadeyle, Japoncadaki *özne* ve *konu* adlı dilbilgisel öğelere ait cümlelerin Türkçe çevirisi üzerinden Türkçedeki işlevlerinin *özne* dışında başka hangi öğeler olduğunu saptadık. Burada, Japoncadaki *özne* ve *konu*’nun Türkçedeki *özne* ile olan benzerliğini ve varsa *özne* dışında hangi öğeler olduğunu belirlemek amacıyla karşılaştırma yöntemini kullandık. Bu karşılaştırmada Iori (2020)’nin *konu olan ama özne olmayan “wa”* ve *hem konu hem özne olan “wa”* bakış açısını benimsedik ve çözümleme ve değerlendirmemizi bu bakış açısına göre yaptık. Çalışmamızın bütüncesini, incelediğimiz kitap, makalelerdeki cümleler oluşturmaktadır. Araştırmada ilk olarak konumuzla doğrudan ya da dolaylı bağlantısı olan çalışmaların tanıtımını yaptık. Burada, ele aldığımız bu konunun derinlemesine incelenmediğini de göstermiş olduk. Sonraki “Türkçe ve Japoncada özne ile ilgili tanımlar” başlığı altında her iki dilde özne kavramının tanımlarına ve örnek cümlelere yer vererek karşılaştırdık. Türkçede özneye baktığımızda; özne ile ilgili tanımların her birinin cümlelerde aynı öğeyi (özneyi) göstermesi ve öznenin yalın hâlde olduğunu kabul etmeleri noktasında birleştiklerini gördük ve Türkçe açısından bir sorun görmedik. Ancak, Japoncada özne ile ilgili tanımlara baktığımızda, Türkçede yalın hâlde olan *özne*’nin Japoncada *özne işaretleyicisi* ve *konu işaretleyicisi* olarak iki farklı ekle işaretlenmesi ve bununla ilgili tanımların çeşitlilik göstermesinin anadili Türkçe olanlar için sorunlu olduğunu tespit ettik. Bu nedenle Japoncada *özne* ve *konu* öğeleri için yapılan tanım ve tartışmaları temel alarak Türkçe ile karşılaştırma yöntemiyle tespit ettiğimiz sorunları tablolarla açıkladık.

² Tekin (1993), “Altay Dil Ailesi ve Japonca” adlı kitabında Türkçe ve Japoncadan örnek vererek Altay dil ailesine ait özelliklerin hem Japonca ve Türkçede belirgin bir şekilde bulunduğunu belirtmektedir.

Türkçe ve Japonca Karşılaştırmalı Çalışmalar

Alanyazında Türkçe ve Japonca karşılaştırmasının yapılmış olduğu araştırmalar oldukça fazladır. Bu araştırmalar genellikle Türkçe Japonca karşılaştırmalarının yapıldığı yüksek lisans ve doktora tezleridir ve her biri Yüksek Öğretim Kurumunun aşağıda belirttiğimiz resmî web sayfasından alınmıştır³. Bunlar sırasıyla, Yapa'nın (1995) Japonca bağlaçlar ile Türkçe Bağlaçlar Arasında Anlambilim açısından karşılaştırması; Özhan'ın (1996) Türkçe, Japonca ve Korece'deki Ulaçlı Bileşik Eylemlerle ilgili karşılaştırması; Seyhan'ın (2004) Türkçe ve Japoncada Yapım Ekleri (sözcüğe meslek kavramı kazandıran ekler) karşılaştırması; Duran'ın (2005) Türkçe ve Japoncada Durum Belirteçleri ile ilgili karşılaştırması; Kayar'ın (2006), Japonca ve Türkçede Edilgenlik Yapısıyla ilgili karşılaştırması; Akbay 'ın (2006), Japonca ve Türkçedeki Eylemlerin Üye Yapısı- dil öğretimi amaçlı yaptığı karşılaştırma; Yavuz'un (2012), İkinci dil olarak Türkçe ve Japoncada Çalkalamanın Edinimi ile ilgili karşılaştırması; Has'ın (2019), Dil-Kültür Etkileşimi Açısından Türkçe ve Japonca Deyim ve Atasözleri ile ilgili karşılaştırması olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca, Gençer Baloğlu'nun (2020), 2016 da yazdığı doktora tezi daha sonra gözden geçirilmiş ve düzenlenmiş hali Japonca ve Türkçede Görünüş (Aspekt): Eski Türkçe ve Hakaşça ile Mukayeseli adı ile kitap olarak basılmıştır. Bu tezlerin her birinin ele aldıkları konular, çalışmamızın konusundan farklı olmakla birlikte Türkçe-Japonca karşılaştırmalı çalışmalara önemli katkılar sağlamaktadırlar.

Ayrıca özne ile ilgili yapılmış araştırmaları taradığımızda “Türkçe ve Japoncada Sözdizimi” başlıklı doktora tezi karşımıza çıkmaktadır. Sözdizimi bakımından çağdaş Japonca ve Türkçenin genel çerçevesini belirleyen nitelikteki bu tez, iki dilin hem tarihsel gelişimini ele alan hem de ses, şekilbilgisi ve söz dizimi açısından iki dili karşılaştıran oldukça kapsamlı bir tezdur. Söz konusu tezde *özneye* de kısaca yer verilerek “*ga'nın hâl eki olarak öznelerle birleştiğini, wa'nın ise ilişkili ek (keijoshi) olarak... genellikle birleştiği cümle öğelerinin cümlede konu olan unsur olduğu*” (Umamoto, 2012, s. 64-65), yönünde açıklanmaktadır. Yani, “*wa'nın özne hâli eki ve yükleme hâli eki ile birlikte yer almadığını*” vurgulayan bu tezde bununla ilgili ayrıntıya yer verilmediği görülmektedir.

Özne ile doğrudan bağlantılı olmasa da yapılmış son araştırma ise Atay (2018)'in “*Japon Dili Eğitiminde wa ve ga İlgeçleri ile Bu İlgeçlerin Türkçeye Yansımaları*” başlıklı makalesidir.

³ <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> adresinden alınmıştır.

Yapa, Zafer (1995) Japonca Bağlaçlar ile Türkçe Bağlaçlar Arasında Anlambilim Açısından Bir Karşılaştırma, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Özhan Günhan (1996), Türkçe, Japonca ve Korece'deki Ulaçlı Bileşik Eylemlerin Karşılaştırması, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Seyhan, Ayşegül (2004), Türkçe ve Japoncada Yapım Ekleri (Sözcüğe Meslek Kavramı Kazandıran Ekler), Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Duran, Özlem (2005), Türkçe ve Japoncada Durum Belirteçleri, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Kayar, Burcu (2006), Japonca ve Türkçede Edilgenlik, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Akbay, O. Haluk (2006), Japonca ve Türkçedeki Eylemlerin Üye Yapısı, Dil Öğretimi Amaçlı Bir Karşılaştırma, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yavuz, Nilgün (2012), İkinci Dil Olarak Türkçe ve Japoncada Çalkalamanın Edinimi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Has, Sinem (2019), Dil-kültür Etkileşimi Açısından Türkçe ve Japonca Deyim ve Atasözleri – Yemek Kültüründen Temel Sözcükler Odaklı, Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Baloğlu, G. Zeynep (2020), Japonca ve Türkçede Görünüş (Aspekt): Eski Türkçe ve Hakaşça ile Mukayeseli. Ankara: TDK. (Aynı zamanda doktora tezi)

Bu çalışmada özne ve konu işaretleyicisi olarak ele aldığımız *wa* ve *ga*'yı Atay (2018), “*bilinen ve bilinmeyen karşıtlığı*” içinde bunların Türkçeye yansımalarını tespit ederek dil öğretimi açısından öneride bulunmuştur.

Yapılan taramalar sonucunda alanyazında cümlelerin ögesi olan *özne* ile ilgili Türkçe ve Japonca'nın karşılaştırıldığı bir araştırmanın olmaması bu konudaki eksikliğin göstergesidir. Bu nedenle, çalışmamızın alana katkı sağlaması açısından önemli olacağı düşüncesindeyiz.

Türkçe ve Japoncada Özne

Söz dizimi ya da diğer adıyla cümleyi oluşturan öğelerin *özne-(nesne)-yüklem* şeklinde aynı sırada dizilişleri Türkçe ve Japoncadaki benzerliğin bir göstergesi olduğunu belirtmiştik. Bir cümlede özne ve yüklem, cümlelerin olmazsa olmaz iki ögesidir. Cümleyi kuran yüklem, yüklem, eylem çekimine girmiş sözcüğün tümcedeki görev adıdır (Hatipoğlu, 1982:101). *Yüklemler ad soylu ya da eylem soylu olduklarından tümceler yüklem bakımından ad tümcesi ve eylem tümcesi olarak ikiye ayrılmaktadır* (Hatipoğlu, 1982:173). “*Hava çok güzel*” cümlesinde *güzel* sözcüğü ad soylu yüklem olduğundan ad cümlesidir. “*Aliler bize geldi*” ise eylem soylu cümledir. Görüldüğü gibi her iki cümlede de özne ve yüklem bulunmaktadır. Burada yüklem gerçekleşmesini sağlayan cümle ögesinin her iki dildeki tanım ve örnek cümleleri inceleyerek karşılaştıralım.

Hatipoğlu (1982:110), sözdizimi açısından özneyi, *çekimli eylemin veya bazı eylemsilerin meydana gelmesini sağlayan kişi* olarak tanımlamakta ve *dilbilgisinde kişi kavramıyla çekimli eylemi veya bazı eylemsileri meydana getiren “insan, hayvan, bitki veya şey”* olarak özne adı altında belirtmektedir. Ayrıca, öznenin yalın durumda olduğunu ve sadece iyelik eklerinden birini veya çoğul ekini alabileceğini eklemektedir. *Oğlum gitti, kardeşiniz geldi, çocuklar dışarıda oynuyor* cümlelerinde koyu olan sözcükler öznedir.

Özkan & Sevinçli (2012)'ye göre özne, *cümlede yapanı ve olanı temsil eden, yüklem bildirmediği anlamı tamamlayan öğedir ve özne, bir kişi veya nesne olabileceği gibi soyut bir kavram da olabilir.*

Özne, sözdiziminde dilbilgisel işlev çözümlemelerinde tümce ya da tümceciğin iki temel ögesinden birisidir. Tümcenin temel öğelerinden eylemler, özne ile uyum gösterir; örn. *Kardeşim okula gitti* tümcesinde *kardeşim* öznedir ve *kardeşim* ile *gitti* arasında sözdizimsel bir uyum söz konusudur (İmer, Kocaman, & Özsoy, 2011, s. 209).

Geleneksel dilbilgisi açısından özne tanımları aşağıdaki gibidir;

Ergin (1986:411), özne için Osmanlıca *fail* sözcüğünü kullanır ve cümlelerin fiilden sonra gelen ikinci unsur olduğunu belirtmektedir. *Fail, fiili yapan ya da olan unsurdur ve daima yalın durumdadır* şeklinde tanımlamakta ve “*Ayça, oyuncakını denize attı*”, *duvar beyazdır. Ayça duvar sözcüklerinin fail olduklarını söylemektedir.*

Korkmaz (2003:171), *yüklem gösterdiği kılış ile doğrudan ilgili olan kişi ya da şeye verilen ad; bir oluş ve kılışın gerçekleşmesini sağlayan kimse veya şey;* olarak özneyi tanımlamakta ve *Odada galiba teyzesi yatıyor* cümlesinde üçüncü tekil kişi olan *teyzesi* öznedir.

*Geleneksel dilbilgisinde özne, eylemin gösterdiği iş-oluşu gerçekleştiren ögedir. Çağdaş dilbilimde sözdizimsel özne ile mantıksal özne arasında bir ayırım gözetilir; örn. **Kapı** çilingir tarafından açıldı* tümcesinde kapı dilbilgisel özne, çilingir ise mantıksal öznedir. (İmer, Kocaman, & Özsoy, 2011, s. 209)

Yukarıdaki eserleri incelediğimizde, Türkçede özne ile ilgili bu tanımların her birinin verdikleri örnek cümlelerde özne olarak aynı ögeyi gösterdiklerini ve hepsinin öznenin yalın durumda olduğunu kabul ettiklerini gördük. Öznenin yalın durumda olması demek, etken çatılı bir eylemin kurduğu cümlede özne olan dil biriminin, yüzey yapıda görünmeyen ancak onu özne çekimine sokarak eyleme bağladığı varsayılan bir sıfır biçim birim anlamına gelir ve “-Ø” ile gösterilir (Aydın, 2012, s. 177). Buna göre yukarıdaki örnek cümlelerden birkaç tanesini Japoncaya çevirdiğimizde, Türkçedeki özne-Ø’nin Japonca karşılığında *ga* ve *wa* eklerinin olmasının Japoncada *özne* dışında *konu* kavramının da varlığını göstermektedir. Bu durum, Japoncada *özne* ve *konu* kavramlarının neler olduğunu belirlemeyi gerektirmektedir.

Tablo 2: Türkçe cümlelerdeki öznelerin Japonca çevirileri

Oğlum -Ø gitti → Japoncası (watashino musuko ga itta),
Kardeşiniz -Ø geldi → Japoncası (anatano kyodai ga kita)
Çocuklar -Ø dışarıda oynuyor → Japoncası (kodomotachi ga sotode asondeiru)
Ayça -Ø oyuncağını denize attı → Japoncası (Ayça wa omocha-o umini nagekonda.)
Duvar -Ø beyazdır → Japoncası (kabe wa shiroi)

Japoncada dilbilgisel bir terim olan *özne*, *shugo* (主語)⁴ olarak adlandırılmaktadır. Öznenin dilbilgisi kitaplarında, sözlüklerde ve Japon dili araştırmalarındaki tanımlarına ve verilen örneklerle bakalım.

Günümüzde internet aracılığıyla bilgiye ulaşmak oldukça kolaylaşmıştır. Bu nedenle her dilde mevcut olan online sözlükler ve türleri oldukça fazladır. Bu sözlükler arasından Japonca en sık kullanılan elektronik sözlüklerde⁵ ve Japonca Büyük Sözlük (*Nihongo Daijiten* 日本語大辞典⁶)’te *özne* ile ilgili aynı tanımlar yer almaktadır. Bunlara göre *özne*, cümlelerin öğelerinden biridir. Bir cümlede yüklem ifade ettiği eylemi ya da oluşu yerine getiren ve yüklem vasıtasıyla hakkında bilgi verilen ögedir. Örneğin; *Özne, tori ga naku* 鳥が鳴く、*yama ga takai* 山が高い、*kare wa gakuseida* 彼は学生だ cümlelerinde yükleme sorulan *ne* ve *kim* sorularıyla tespit

⁴ *shugo* (主語) yerine bundan sonra “özne” terimi kullanılacaktır.

⁵ <https://dictionary.goo.ne.jp/word/%E4%B8%BB%E8%AA%9E/> ;
<https://www.weblio.jp/content/%E4%B8%BB%E8%AA%9E>

⁶ Kodansha (1989), *Nihongo Daijiten* 日本語大辞典, s.920

edilmektedir. Gendai Nihongo Reikai Jiten げんたい日本語例解辞典⁷’de yukarıdaki tanımlara ek olarak, *özne* için biçimbilimde önerme ve yargıları belirleyen kavram (subject) şeklinde tanımlı yapıldığı ve “S wa P dearu” (S, P’dir) önermesinde S’in özne olduğu belirtilmektedir.

Dilbilgisi açısından Japonca’yı ele alan kitaplar;

Tarō, Hasakazu ve Akihiro (2003:17-18) özne-yüklem ilişkisi kurarak anlamsal açıdan özneyi incelemektedir. Özneyi, varlıkların özniteliklerini ifade eden cümleler ve varlıkların kimliğini ayırt eden cümle olarak iki ana sınıfa ve alt sınıflara ayırmaktadır. Bu sınıflandırmayı (1)-(14) örneklerinde göstermektedir. Bunlardan birincisinde yüklem, bir şeyin niteliğini belirtmektedir. Aşağıdaki A ve B grubu sözünü ettiğimiz ilk sınıf içinde yer almaktadır. Burada daha iyi anlaşılması için Türkçe karşılıklarını da ekledik.

A. Olay Cümleleri: Belirli bir konudaki öznitelikleri gösteren cümleler (Tarō, Hasakazu ve Akihiro: 2003:17)

a. Yüklemi bir iş bildiren yani, hareket bildiren cümle; fiil cümlesi

- (1) **Ame ga futtekita** 雨が 降ってきた
Yağmur-özne yağ-te-kuru-geçmiş

Yağmur, yağmaya başladı.

- (2) **Kodomo ga heya ni iru** 子供が 部屋に入る

Çocuk-özne oda-bulunma-iru

Çocuk, odada bulunuyor.

b. Yüklemi, oluş bildiren cümle; isim cümlesi

- (3) **Heya wa kurakatta** 部屋は 暗かった

Oda-özne karanlık-geçmiş

Oda, karanlıktı.

- (4) **Mado ga shimatteiru** 窓が しまっている。

Pencere-özne kapalı-te-iru

Pencere kapalıdır.

B. Şeylerin özelliklerini ifade eden cümleler; Yüklem zamaana bağlı olarak gerçekleşmesini gösterir. (Tarō, Hasakazu ve Akihiro: 2003:18)

c. Şeylerin özelliklerini ifade eden cümleler;

- (5) **Satō wa amai** さとうは あまい

Şeker-özne tatlı

Şeker tatlıdır.

- (6) **Asagao wa natsu ni saku** アサガオは⁸ なつ に さく

⁷ Shogakukan Jiten Henshūbu, (1985) Gendai Nihongo Reikai Jiten げんたい日本語例解辞典, Shogakukan s.588.

⁸ Kahkahaçiçeği, gündüz sefası, tarla sarmaşığı gibi birçok adı bulunmaktadır. Latince adı “ipomoea nil” dir. Kahkahaçiçeği familyası sınıflarında anılmaktadır. <https://ja.wikipedia.org/wiki/アサガオ>

Asagao-özne yazın aç-düz çekim

Kahkahaçiçeği, yazın açar.

d. Şeylerin türlerini ifade eden cümleler;

(7) **Satsumaimo** wa asagaoka no shokubutsudesu.

サツマイモ は アザガオ科 の 植物です

Tatlı patates özne kahkahaçiçeği ailesi-ilgi bitki-desu.

Tatlı patates, kahkahaçiçeği ailesine ait bitkidir.

(8) **Kanojo wa** shokubutsugakushada 彼女は植物学者だ。

O özne botanik-meslek eki-desu.

O, botanikçidir.

İkinci grup için, bir şeylerin kimliğini ayırt eden cümleler olarak tanımlamakta ve bununla ilgili aşağıda bulunan e'deki açıklama ve örnekleri vermektedir.

e. Yükleme özne ile aynı şeyi gösterir;

(9) **Kore wa pen desu** これは ペンです

ÖZNE YÜKLEM

İşaret sıfatı-özne kalem-desu

Bu, kalemdir.

(10) **Oreno kutsu wa are da** おれの くつは あれた。

ÖZNE YÜKLEM

Ben-ilgi ayakkabı-özne işaret sıfatı-da (düz çekim)

Benim ayakkabım, budur.

Yukarıdaki özne yükleme uyumuna göre yapılmış açıklamada Tarō ve diğerleri (2003:17-18) tarafından cümlelerin fiil cümlesi ve isim cümlesi olarak ikiye ayrıldığını ve anlam açısından yeniden sınıflandırıldığını görüyoruz. Bu örneklerde koyu renkle işaretlenen sözcüklerin hepsi *shugo* yani, öznedir. Ayrıca, ikinci grup olarak verilen sınıflandırmada ise, e'deki (9) ve (10) numaralı örneklerde olduğu gibi yükleme, özne ile aynı şeyi göstermektedir. Bu iki cümlelerin yükleminin *işaret sıfat* işlevindeki sözcükler olduğunu görüyoruz. Ancak, verilen açıklamada bu durumla ilgili bilgi verilmemektedir.

Bu örneklerin Türkçe karşılıklarında koyu olarak işaretlediğimiz sözcüklerin her biri cümlelerin öznesidir. Ancak, 1,2 ve 4. cümlelerdeki *ame-ga*, *kodomo-ga*, *mado-ga* özneleri *ga* alırken, diğerleri (3,5,6,7,8,9,10) ise *wa* almaktadır.

Diğer yandan, Watanabe, Muraishi ve Kabe (1993: 448) *özneyi* tespit etmek için yükleme “*ne* ve *kim*” soruları sorulduğunda bu soruların yanıtlarının özneyi işaret ettiğini (11), (12) ve (13) numaralı örneklerle açıklamaktadırlar.

- (11) **Hana ga** saku 花が 咲く → **nani-ga**? Açan **ne**?
Çiçek-özne aç-
Çiçek, açar.
- (12) **Hana ga** utsukushii 花が 美しい → **nani ga**? Güzel olan **ne**?
Çiçek-özne güzel
Çiçek, güzel(dir)
- (13) **Kore ga** sakurada これが さくらだ → **dore ga** ...? Kiraz çiçeği **hangisi**?
Bu-özne kiraz çiçeği-
Bu, kiraz çiçeğidir.

(11), (12), (13) numaralı cümlelerde sırasıyla yükleme sorulan “ne, hangisi (nani-ga, dore-ga)” sorusunun cevabı, koyu renkli olan **hana-ga**, **kore-ga** sözcükleridir ve bunların özne (*shugo*) olduklarını belirtmektedir. *Nani-ga* ve *dore-ga* soru sözcükleri bilinmezliğin ifadesidir. Bilinmezliği vurgulayan -ga ilgeci, soru sözcükleriyle birlikte kullanılır⁹. Bu cümlelerin Türkçe karşılıklarına bakıldığında, koyu renkli belirtilmiş olan **çiçek** ve **bu** sözcüklerinin her biri yalnız hâliyle öznedir.

Özne ile ilgili bir diğer tanım; etken yapı cümlelerde hareketi yapan kişiyi ve bütünü işaret eden ögedir. Edilgen yapı cümlelerde ise yapan kişi, nesne ya da şey ve durumu işaret eden ögedir (Tsunoda, 1999:5). Burada sadece etken yapı cümle örneği verilmiştir.

- (14) 太郎が 花子を見た。 (Tsunoda, 1999:4)

Tarō ga Hanako wo mita.

Tarō-özne Hanako-yükleme gör-geçmiş zaman

Tarō, Hanako’yu gördü. / Tarō, Hanako’ya baktı.

Hareketi yapan kişi için; (14) numaralı cümlede **Tarō-ga** öznedir.

Yukarıda hem sözlüklerde hem de dilbilgisi kitaplarında özne ile ilgili yapılmış açıklamalar ve (1)-(14) örnek cümlelerden *öznenin*, iş-hareket bildiren cümlelerde yapan-eden (fiil cümleleri); oluş bildiren cümlelerde (isim cümleleri) *nesne* ya da canlı bir varlığı ifade eden cümlelerin ögesi olduğunu anlamaktayız. Ayrıca bu tanımlarda dikkatimizi çeken, “*wa*” ve “*ga*” arasında bir ayırım yapılmamış olması ve bu her iki ilgecin özne belirleyicisi olarak sözcüğe eklenmiş olmasıdır¹⁰. Sıradaki başlıkta Japoncadaki *özne* ve *konu* ayırımı yapan araştırmalara değineceğiz.

⁹ Soru cümlelerinde “ga” her zaman soru sözcüklerinden (zamir) sonra gelir. Dare-ga, nani-ga, dore-ga, donata-ga vs.

¹⁰ *wa* ve *ga* ayırımı ve dil öğretimine yönelik öneriler için Atay (2018)’ın “*Japon Dili Eğitiminde wa ve ga İlgeçleri ile Bu İlgeçlerin Türkçeye Yansımaları*” başlıklı makalesine bakınız.

Japoncada Özne ve Konu Farkı

Türkçede konu işaretleyicisinin olmaması, bununla ilgili tanımların çeşitlilik göstermesine yol açmaktadır (İşsever, 2002, s. 1)¹¹, Japoncada ise konu işaretleyicisi *wa* ekidir ve tartışmalar bunun üzerinden yapılmaktadır. Bu bölümde Türkçede özneyi kodlayan yalın durumun aynı zamanda bir *konu* belirticisi (Sebzecioğlu, 2021, s. 469) olduğunu varsaydık ve Japoncada *özne* ve *konu* kavramları üzerinde durduk. Japoncada *özne* ile ilgili yukarıdaki tanımlarda “*wa*” ve “*ga*”nın olması ve bunlar arasında bir ayırım yapılmamış olması, Japoncadaki *özne* ile Türkçedeki *özne* kavramlarının birbirleriyle benzer olduklarını göstermektedir. Ancak, aşağıdaki Japon dilbilimi araştırmalarına baktığımızda ise *özne* tanımı yapılırken, yukarıda dikkatimizi çeken noktaya özellikle değinmiş olduklarını görüyoruz. *Geleneksel dilbilgisi çalışmalarında geçen özne terimi, Avrupa dillerinden Japoncaya aktarılmış bir terimdir. Fransızca, İngilizce gibi yabancı dilleri tanımlamak için yapılan karşılaştırmalarda kullanılan dilbilgisel terimlerden bir tanesi ve bu dillerde subject’in karşılığı olarak Japoncada shugo 主語 kullanılmaktadır* (Kanaya, 2002:67)¹². Ancak Mikami (1969), Avrupa dillerinden geçen subject (özne)’in Japoncada olmadığını ileri sürmekte ve bunu Özneyi Kaldırma Kuramı “*Shukaku Haishiron 主語廃止論*” (fil, burnu uzun) adlı altında açıklamaktadır. Kitabının da adı olan “*Zō wa hana ga nagai 像は鼻が長い*” cümlesi üzerinden kuramını açıklamaktadır. Onun bu kuramını açıklamadan önce, Watanabe, Muraishi ve Kabe’nin (1993:449) “*Zō wa hana ga nagai 像は鼻が長い*” cümlesini öğelerine nasıl ayırdıklarını inceleyelim. Onlara göre, bir cümlede tümcecikler tek tek değil, bu tümceciklerin birbiriyle ve yüklemle uyumlu olması gerekmektedir. Buna göre, bir cümle basit cümle olabileceği gibi, sıralı-bağlı tümceciklerin bulunduğu cümle de olabilir ve cümle bütün olarak düşünülebilir. *Zō wa hana ga nagai 像は鼻が長い* cümlesi böyle bir cümledir. Bu cümleyi bütün olarak ele aldıklarında ilk aşamada *zō-wa* özne, *hana ga nagai* yüklem; İkinci aşamada aynı cümledeki *hana ga nagai* tümceciğinde *hana ga*’nın *özne*, *nagai*’in *yüklem* olduğunu söylemektedirler. Bu şekildeki öğelerine ayırma işleminin sonucunda ortaya bütünün öznesi ve tümcenin öznesi şeklinde iki özne çıktığını ve bu ikilemin Mikami’nin bakış açısı ile anlaşılır olduğunu belirtmektedirler.

Zō wa hana ga nagai

Özne (1) yüklem (bütün cümle)

Özne (2) yüklem (tümcecik)

Mikami (1969:218), Özneyi Kaldırma Kuramını “*Zō wa hana ga nagai 像は鼻が長い*” cümlesi ile açıklamaktadır. Bu cümlede özne olmadığını, *wa* ve *ga* arasında fark olduğunu belirtmektedir. (15) numaralı cümleyi öğelerine ayırarak, *Zō-wa 像は*’nın *bütün cümle*nin konusu olduğunu belirterek, bunu *hana-ga 鼻が*’dan ayırmaktadır. Özneyi reddettiği bu kuramında, *Zō-wa 像*

¹¹ İşsever (2002), bu makalesinde konu kavramının tanımlanışı, bu kavramla ilişkilendirilen anlamsal/kullanımsal nitelikler ve kavramın tanımlanmasında kullanılabilecek işlemsel ölçütlerle ilgili görüşlerden hangilerinin benimsenebileceğini tartışmış ve Türkçe açısından konu kavramının bulunduğu görünümle bu kavramın incelenebileceği kuramsal çerçeve hakkında kimi belirlemeler yapmıştır.

¹² Özne; (Ing.) subject; (Jap.) shugo 主語

は'nın konu¹³ olduğunu, hana-ga 鼻が'nın ise yalın hâl belirteci¹⁴ olduğunu belirterek her ikisinin işlevinin farklı olduğunu savunmaktadır. Mikami'nin aynı görüşünü savunan kişi Kanaya (2002:67)'dir. Kendisi zō wa hana ga nagai 像は鼻が長い cümlesindeki wa'nın konu olduğunu savunurken, bunu belirtmek için aşağıdaki gibi virgül kullanmayı tercih etmiştir.

(15) 像は, 鼻が長い

Zō wa, hana ga nagai.

Fil-konu hana-yalın hâl nagai

Bu şekilde söylendiğinde zō wa 像は konu olduğu için bunu konnichiwa こんにちは cümlesine benzetmekte ve burada virgülle kesmektedir. Bu şekilde “fil hakkında konuşacağım” diye dinleyicinin dikkatini çeker ve cümlelerin devamı “hana ga nagai” olur. Bu cümle ise yalın hâl ilgeci olan “hana ga” ile “nagai” sıfatından oluşan cümledir. Başka bir deyişle, cümle sıfat cümlesi, konu ve yalın hâl ilgecinden oluşmaktadır. Buradan anlaşılabileceği üzere Japoncada özne değil konu olduğu savunulmaktadır. (15) numaralı cümle, ad soylu cümle olduğu için konu anlaşılabilmektedir. Buna göre, fiil soylu cümlelerde özne ve konu nasıl belirlenmektedir?

Bu sorunun cevabının Iori (2020:25)'de görmekteyiz. Iori (202:25), Mikami'nin (1969:218) yukarıda sözünü ettiğimiz kuramını Japonca öğretimi üzerinde uygulayarak genişletmiş ve Japoncada özne konusunu tek başına almak yerine özne ve konu'yu birlikte ele alarak ikisi arasındaki farka değinmiştir. Başka bir deyişle, wa'nın kimi cümlelerde özne, kimilerinde konu belirleyicisi olduğunu vurgulayarak, bu durumu özne ve konu karşılaştırmasını yaparak açıklamaktadır. Ona göre, wa bir cümlede hem konu hem özne iken başka bir cümlede ya konu ya da özne'dir. Aşağıda Iori'nin (2020:25) bu iki terimle ilgili tanımı ve iki örneği yer almaktadır. Bu örneklerin (17) numaralı cümlesinde hem wa hem de ga bulunmakta, (16) numaralı cümlesinde ise ga yerine -o bulunmaktadır.

Konu (shudai 主題): Genellikle cümle başında yer alır ve cümlelerin neyden bahsettiğini belirtir.

Özne (shugo 主語): İş, oluş, hareket, durum, varlık bildiren cümlelerin önemli bir ögesidir.

Bu tanımlara göre (16) numaralı cümlede hem yapan kişi hem de bütünü işaret ettiği için **Tanakasan wa**'nın özne olduğunu cümleyi öğelerine ayırarak belirtmektedir. (16) numaralı cümlelerin konusu **Tanakasan-wa** olduğu için, isim wa almış ve konu olmuştur. Bu cümlede **Tanakasan-wa**, aynı zamanda hareketi yapan kişi olduğu için de öznedir. Kısacası burada wa, hem konu işaretleyicisi hem de özne işaretleyicisidir.

(16) 田中さんは この本を 書いた。 (Iori, 2020, s. 26)

Tanakasan wa kono hon-o kaita

Hareketi yapan hedef

Özne (shugo) nesne (mokutekigo)

Konu (shudai) yargı ifadesi

¹³ Japoncadaki Shudai 主題 teriminden söz etmektedir. Daha sonra bu konuya değineceğiz.

¹⁴ shukaku 主格

(*Tanaka san, bu kitabı yazdı*) özne

(16)a Tanaka san, bu kitabı yazdı.

(17) この本は 田中さんが 書いた。 (Iori, 2020, s. 26)

Kono hon-wa Tanakasan-ga kaita.

Konu **Özne**

(17)a Bu kitap (ki onu), Tanaka san yazdı. / Bu kitabı Tanaka san yazdı.

Ancak, 17. cümlede ise **kono hon-wa**, hareketi yapan olmadığı için *özne* değil, *konudur*. Başka bir deyişle, cümlelerin konusu **kono hon-wa** (bu kitap)’tır. Burada *-wa konu* işaretleyicisidir. Ama, yüklemi gerçekleştiren yani yazma işini yapan kişi bu cümlede de (16’da olduğu gibi) **Tanaka san-ga**’dır. Burada ise *-ga, özne* işaretleyicisidir.

Iori (2020:26)’nin (16) ve (17) numaralı cümlelerinin fiil soylu cümleler olması dikkat çekicidir. Buna göre, (16)’da *wa*’nın hem hareketi yapan *özneyi işaretlemesi* hem de cümlelerin bütününün *konusunu* işaretlemesiyle çift işlev üstlenmesine karşın, (17)’de sadece *konu* işaretleyicisi olarak tek işlev yüklendiğini anlıyoruz. Bu bakış açısına göre Japonca bu iki cümlelerin Türkçe karşılıklarında (16)a ve (17)a cümlelerini görürüz.

(16)a Tanaka san, bu kitabı yazdı.

Özne

(17)a Bu kitap (üzerine konuşacak olursak), Tanaka san yazdı /

Konu

Özne

Japonca (16) numaralı cümlede olduğu gibi Türkçe çevirisi olan (16)a’da da “Tanaka san” hareketi yapan kişi olarak *özne* konumundadır. Diğer bir ifadeyle, *wa*’nın *özne* ve *konu* işaretleyicisi olan çift işlevinin bulunduğu fiil soylu cümle olan (16) numaralı cümlelerin Türkçe karşılığındaki (16)a’nın ögesi *özne* olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradan Japonca fiil soylu bir cümlelerin hem *özne* hem de *konu* olan ögesi, aynı yapıları Türkçedeki cümlelerin öznesidir.

Ancak, (17)’de “konohon-wa” sadece *konu* ögesidir ve burada *özneneden* söz edilemez. Bu nedenle, çevirisi olan (17)a’yı da *konu* olacak şekilde “üzerine konuşacak olursak” ya da “ki onu” diye konuyu açan bir tümce ekleme ihtiyacı doğmaktadır. Eklediğimizde “bu kitap” konu olarak kendini gösterdiğinden (17)a ve (17)b, yapısal olarak Japonca ile aynı olsa da böyle bir kullanım Türkçede doğal olmamaktadır.

(17)a * **Bu kitap** (üzerine konuşacak olursak), Tanaka san yazdı

(17)b * Bu kitap (ki onu) Tanaka san yazdı

(17)c Bu kitabı **Tanaka san** yazdı.

Nesne **Özne**

Onun yerine doğal olduğunu düşündüğümüz (17)c “Bu kitabı Tanaka san yazdı” cümlesini kabul edersek, bu cümlede “Tanaka san” *özne*, “bu kitabı” *nesne* olarak belirleriz. Buna göre Japonca (17) numaralı cümledeki “kono hon-wa” *konu* iken, aynı cümle ögesinin Türkçedeki karşılığı olan

“bu kitabı” *nesne* olmaktadır. Yukarıdaki açıklama ve karşılaştırmadan, Japoncada (17) numaralı cümlede hem *özne* hem de *konu* işaretleyicisi olan *wa*’nın doğal Türkçe kullanımındaki çevirisinde 17c’de olduğu gibi *nesne* işaretleyicisi olduğunu görürüz. *Tanaka san* ise öznedir.

Türkçe konuşma dilinde (16) ve (17) numaralı cümlelere benzer olduğunu düşündüğümüz aşağıdaki cümleleri kullanabiliriz. Eğer cümlede kitap *konu* olarak yer alması gerekiyorsa, aşağıdaki gibi diyalog gelişmelidir.

-Bu kitap var ya bu kitap (kitabı elindeki kişiye göstererek), Tanaka san yazdı.

- Bu kitap (ki bunu), Tanaka san yazdı.

Diğer bir ifadeyle, mutlaka *konu* olduğunu belirtmek için Türkçede parantez içinde olduğu gibi açıklayıcı eklemeler gerekmektedir.

Japoncadaki *konu* ögesini aşağıdaki cümle üzerinden bir kere daha düşünelim.

(18) レポートは 明日 書きます。 (Surîe Nettowāku, 1998, s. 140)

Repōto wa ashita kakimasu.

Rapor-konu yarın yaz-

(18)a *Rapor üzerine konuşacak olursak, yarın yazacağım.

(18)b Raporu yarın yazacağım.

Nesne

(18)a’da rapor (repōto wa) *konu* ise, “rapor üzerine konuşacak olursak” diye Türkçede konu açıklaması yapılır. Devamındaki cümle, raporla ilgili olan “yarın yazacağım” şeklindeki açıklamadır. Ancak bu kullanım daha önce de sözünü ettiğimiz gibi zoraki çeviri olacaktır. 18 numaralı cümlelerin Türkçedeki doğal kullanımına göre çeviri yaptığımızda, “raporu yarın yazacağım” (18)b olur. Japoncadaki *konu* ögesinin Türkçede *nesne* işlevinde olduğu (18)b cümlesinde yine görülür. Iori (2020:26)’nin özne tanımına göre, Japoncada (16)’daki *özne* (wa / ga) Türkçede de *özne* olduğu için iki dilde benzerlik görülmektedir. Buna karşın (17) ve (18). cümlelerde *wa* ile konu işaretlenmekte, Türkçede ise bunun karşılığı (17b, 18b) *nesne* olarak kendini göstermektedir.

Bu durumda fiil soylu cümlelerin Türkçe karşılığındaki cümleleri öğelerine ayırdığımızda *nesne* dışında başka öğelerin de bulunup bulunmadığına bakmak gerekir. Bunu tespit etmek için *konu* ile ilgili başka bir örnek daha vermek gerekirse;

(19) 会場は 裏の地図に ご覧ください。 (Surîe Nettowāku, 1998, s. 140)

Kaijō wa ura-no chizu-ni goran kudasi

Toplantı-konu arka-ilgi-harita-yönelme bak-

(19)a *Toplantı Ø arkadaki haritaya bakınız.

(19)b Toplantı için arkadaki haritaya bakınız.

Burada cümlelerin konusu *kaijō-wa*’dır. Dolayısıyla *wa*, konu işaretleyicisidir. Ancak, Türkçe çevirisi “toplantı için arkadaki haritaya bakınız” (19)b doğal bir kullanımdır. Buna göre,

Japoncada *konu* olan *kaijō-wa* Türkçede amaç belirterek *toplantı için* şeklinde ifade edilir. Başka bir deyişle, *wa* konu belirleyicisinin Türkçedeki karşılığı *için* ilgeciyle karşılanmaktadır. Buradan, Japoncada *konu* ögesinin Türkçede *zarf tümleci* olduğu sonucunu da çıkarırız. Aşağıdaki örnek yine Japoncadaki *konu* ile ilgilidir;

(20) 詳細は、後で決めよう¹⁵

Shōsai wa, ato de kimeyō.

Konu

Ayrıntı-konu sonra-

(20)a. Ayrıntılar Ø sonra karar verelim.

(20)b. Ayrıntılar için sonra karar verelim.

Mikami (1969:218)'nin 15 numaralı cümlesine tekrar dönmek gerekirse, Mikami bu cümlede *özne* olmadığını, *konu* olduğunu söylemişti. Aynı cümleyi Türkçe olarak değerlendirelim.

(21) 像は鼻が長い (15 numaralı cümle)

Zō wa hana ga nagai

Fil burnu uzun

Zō wa: konu

Hana ga: yalın hâl

(21)a Fil (üzerine konuşacak olursak), burnu uzundur.

(21)b Filin burnu uzundur.

Özne

Birebir çevirdiğimizde “Fil, burnu uzun” olmaktadır. Bu cümle eksiktir. Eğer filin Japoncadaki konu işlevinde olması yönünde çeviriyi zorlarsak aşağıda olduğu gibi virgül (,) ile ayırmamız gerekir.

Fil, burnu uzundur. X bu cümlede yine eksiklik olduğu için cümle doğal değildir.

(21)a *Fil (üzerine konuşacak olursak), burnu uzundur*, yine çeviride zorlama yapmış oluruz.

(21)b *Filin burnu uzundur*, dediğimizde *filin burnu* isim tamlaması olur ve bu cümlemin öznesi olur. Aynı cümlemin Japoncası *zō no hana ga nagai* 象の鼻が長い olur ve bu cümlede “wa” yerine aitlik ekinin (-no) geldiği görülür.

(21) numaralı cümleyi hayvanat bahçesinde bir ortam içinde düşünelim: Burada hayvanları tek tek çocuklara tanıtırken, filin önünde *zō wa hana ga nagai* denir. Aynı ortam için Türkçe olarak “*Fil kocaman bir hayvandır. Filin burnu uzun olur*” cümlelerini kurarız. Ya da filin burnunu göstererek “*Fil, uzun burunlu bir hayvandır*” deriz.

(22) Fil, uzun burunlu hayvandır.

Özne zarf tümleci yüklem

konu

¹⁵ Kotobano kōjō adlı web sayfasından alınmıştır. E.T. <https://langsquare.exblog.jp/28965845/>

(22)a Zō wa hana ga nagai dōbutsu da.

Iori (2020:26)'nin bakış açısına göre (21) numaralı cümleyi öğelerine ayırdığımızda (21)a'da "fil (üzerine konuacak olursak)" *konu* olur, ama bunun için parantez içindeki eklemeyi yapmak gerekmektedir. (21)b olduğunda ise "filin burnu" *özne* olur. (22). cümlede ise (*zō wa*) hem *konu* hem de *özne* olur. Türkçede cümle öğeleri içinde *konu* ayırımı olmadığından konu ve *özne* ayırımı yapmadık. Bu nedenle Iori'nin (2020:26) *özne* ve *konu* ile ilgili tanımına göre yukarıdaki bütün örnekleri düşündüğümüzde Japoncada *konu*, eş değer Türkçe cümlesine dönüştürülmeye çalışıldığında eklemeye yapmak gerekmektedir. Anlam bütünlüğünü koruyan cümleye çevrildiğinde ise *konu*, *özne* olmakta ve *özne* ise *nesne* ya da *zarf tümleci* olmaktadır. Bunu tablo 4 ve 5'te göstermekteyiz.

(23) ぼくは 花子が 好きだ。 (Kuno, 1973)

Boku wa **Hanako ga** tsukida.

Ben-konu Hanako- yalın hâl (nesne)

(23)a Ben Ø Hanako'yu seviyorum.

Özne Nesne

Burada, Japonca *konu* / *özne* öğelerinin Türkçedeki işlevleri *özne*'dir. Ayrıca, önceki örneklerde *özne* işaretleyicisi olan *ga*, "Hanako-ga" olarak *nesne* olmaktadır. Bu cümle (28) numaralı cümlede olduğu gibi (gizli *özne*) olarak da söylenir. Bunun için ortamda sadece iki kişi olmalıdır.

Japoncadaki *özne* ve *konu* ile ilgili tartışmalar ve burada geçen cümleler temelinde Japonca (1)-(10) cümlelerindeki *özne* ile (16) numaralı cümledeki *konu* olan öğe, Türkçe cümlelerde *özne* olarak ayrılmaktadır. Buna karşın, Japonca olan (17), (18), (19), (20), (21) ve (23) numaralı cümlelerin her birinin *konusu Türkçe* cümlelerde farklı öğelerle karşımıza çıkmıştır. Bu cümlelerin Türkçedeki öğeleri sırasıyla (17), (18) ve (20) numaralılar *nesne*, (19) numaralı *zarf tümleci* ve (21) numaralı ise isim tamlamasından *özne*'dir.

Ayrıca, yaptığımız diğer inceleme hem Japoncada hem de Türkçede hareketi yapan, eden ya da bir oluş bildiren cümlelerin öğesinin, yani *öznenin* cümlede dilbilgisel olarak bulunmadığı durumlarla ilgilidir. Bu durum her iki dilin benzerliklerinden biridir. Bu konuyu aşağıda daha ayrıntılı inceleyerek bu iki dili karşılaştıralım.

Özne-Yüklem Uyumu ve Gizli Özne

Türkçe ve Japoncada özneyi belirtme biçimleri farklıdır. En belirgin fark, Türkçe bir cümlede *özne* olan ad öbeğinin, yalın hâlde olması (-Ø), buna karşın Japoncada *özne* olan ad öbeğinin, ek almasıdır. Bu ekler *özne* işaretleyicisi *wa* ve *ga* ekleridir. Diğer yandan her iki dilin benzer olduğu nokta cümlede *özne-yüklem* uyumunun olmasıdır. Ayrıca *öznenin* cümlede gösterilip gösterilmemesi durumu *özne-yüklem* uyumuyla yakından ilişkilidir.

Türkçede bir cümlelerin *öznesi*, *yüklem* taşıdığı şahıs ekinden anlaşılır. Şahıs ekinin gösterdiği zamir, cümlelerin *öznesidir*. Böyle *öznenin* diye adlandırılır (Karaağaç, 2009:189; 2017:228). Karahan (1999:50), bu tür cümlelerde yer alan *öznenin* anlamca değil,

şekilce bir gizlilik olduğunu belirtmektedir. Ayrıca buna benzer ifadeyi Karahan (2011:121) başka bir eserinde, *öznenin bulunduğu ancak bir gösterge olarak yer almadığı cümlelerde öznenin varlığı, yüklem taşıdığı ekli veya eksiz şahıs kavramından anlaşılır*, şeklinde yapsa da açıklamasında gizli öznenen bahsetmez. Yukarıdaki açıklamalardan yüklem üzerindeki çekim eklerinden gizli öznenin tespit edildiği, çıkarımı yapılabilir. Özne türleriyle ilgili çeşitli tartışmalar olmakla birlikte biz burada öznenin tespiti üzerinde duracağız¹⁶. Gizli özne konusu cümlelerin bir yandan anlam diğer yandan yapısı ile ilişkili olduğu için, Chomsky'nin derin yapı – yüzey yapı terimleri açısından yorumlamaya çalışacağız. Demirci'ye göre (2010, s.293) Chomsky, bir cümlelerin hem anlam boyutunu hem de yapı boyutunu karşıt iki kavram olan derin yapı – yüzey yapı açısından ele alınması gerektiğini belirtmektedir. Buna göre derin yapı cümlelerin anlam boyutu, yüzey yapı ise yapı boyutunu ifade etmektedir. (24) ve (25) numaralı cümlelerde olduğu gibi derin yapıda cümlelerin ilk kurucusu olarak gerçekleşen özne, yüzey yapıda açık ya da gizli gerçekleşebilir.

- (24) A: Ne yapıyorsun? (gizli özne: sen)
B: __ temizlik yapıyorum. (gizli özne: ben)
- (25) A: Misafirler geldiler mi?
B: __ __ __ geldiler. (gizli özne: misafirler)

Tablo 3'e baktığımızda Türkçede özne-yüklem uyumunu görürüz. Ayrıca bu uyum sayesinde özne, yüzey yapıda kelime veya kelime grubu olarak yer almasa da eylem çekimi üzerindeki kişi ekinde görülür ve buradan özneyi tespit ederiz. Çünkü derin yapıda soyut olarak özne (etken yapı cümlelerde) her zaman bulunmaktadır. Aynı tablonun Japoncasına baktığımızda, Japoncada eylem üzerinde kişi ekini gösteren çekim eki olmadığından yüklem üzerinde özne tespit edilemez. Ama bu Japoncada gizli özne (Özne eksiltisi)¹⁷ kullanımının olmadığı anlamına gelmez.

Tablo 3: Türkçe ve Japoncada özne yüklem uyumu

	Türkçe	Japonca
İsim Cümlesi	Ben öğretmen-im idi-m	Watashi-wa gakusei da datta
	Ø + öğretmen-im Ø idi-m	Ø + gakusei da datta
Fil Cümlesi	Ben su içi-yor-um Ø + su içi-yor-um	Watashi-wa mizu-o no-nde-imasu Ø + mizu-o no-nde-imasu

¹⁶ Gizli özneyi özne türü olarak görüp ele alan araştırmalar da bulunmaktadır. Bununla ilgili olarak Bulak (2013)'e bakınız.

¹⁷ Japonca araştırmalarda *shugo shōryaku* 主語省略 yani özne eksiltisi olarak adlandırılmaktadır. Türkçede yaygın olarak gizli özne terimi kullanıldığı için bu araştırmada özne eksiltisi ile gizli özne eş anlamlı olarak kabul ettik ve terim birliği sağlamak amacıyla gizli özne terimini benimsedik.

Etken olan cümlelerin derin yapısında mutlaka özne bulunur ve bu özneler yüklem üzerindeki şahıs çekim eklerinden belirlenir.

(26) Ben, yarın okula gideceğim (Tekmen, 2018)

私 朝 学校へ 行きます

Watashi, ashita gakkō-e ikimasu

Okula *nesne*, gideceğim *yüklem*'dir. Kim gidecek sorusunun yanıtı, Ben, *öznedir*. Özne cümle başında söylenmemiş olsa bile, özneyi yüklem üzerinde eylemin birinci tekil kişi çekimi olarak görürüz.

(27) 学校へ行きます (私)

Okula gideceğim. → git-gelecek zaman -birinci tekil kişi

Biz, akşamdan sabaha kadar ders çalıştık.

.....akşamdan sabaha kadar ders çalıştık.

.....çalıştık.

Bu cümlede “biz” öznesi yazılı olmasa da yükleme baktığımızda bunu yüklem üzerinde görürüz. “çalıştık” → çalış-tı-k

Japoncada özne belirgin olarak yazılmadığında bu cümlede özne olmadığı düşünülmemelidir. Cümle özne eksiltisi (gizli özne) ile yine içinde özneyi barındırmaktadır (Kanaya, 2002, s. 60). Çünkü Türkçede olduğu gibi yüzey yapıda gizli olan özne derin yapıda anlamda ve bağlamda bulunmaktadır. Ancak, bu durum farklı biçimlerde kendini gösterir. Gizli özneyi aşağıdaki örnekler üzerinden açıklamak gerekirse;

Karşılıklı oturan bir çift düşünelim. Bunlardan biri diğerine, sevgisini aşağıdaki şekilde dile getirir.

(28) 好きだよ。 (Kanaya, 2002, s. 43)

Sukidayo

Seviyorum.

(Seni seviyorum)

Bu cümlede dilbilgisel olarak özne bulunmamaktadır ancak derin yapıda anlamsal olarak içinde özneyi barındırmaktadır. Diğer bir deyişle, Japoncada bağlamdan ve ortamdan cümlelerin öznesi anlaşılmaktadır. Çünkü yukarıdaki ortamda iki kişi bulunduğu için özne ve nesneyi söylemeden sadece yüklem söylenmektedir. Aynı ortamda Türkçe olarak “*seni seviyorum*” deriz. Bu cümlede özne, yüklem çekiminde kendini *-m* birinci tekil kişi olarak gösterdiğinden gizli özne kullanımı söz konusudur. Ancak, bunun yanında nesneye de ihtiyaç duyulduğundan, yüklem nesneyle söylenmektedir. Burada, Japoncada *gizli özne* yanında *gizli nesne* olduğunu da görmekteyiz.

Arkadaşınıza ziyarete gittiğinizde size kendi yaptığı pastayı ikram ettiğini düşününüz; Pastayı tadınca, “*oishii おいしい*” diyerek güzel olduğunu dile getirirsiniz. Bu cümlelerin öznesi yüzey yapıda olmasa da derin yapıda bulunmaktadır. Bu tür cümleler Japoncada sıfat cümlesi olarak adlandırılmaktadır (Kanaya, 2002). Böyle bir ortamda Türkçe olarak “*nefis*” ya da “*güzel olmuş*” deriz. Bu cümlelere sırasıyla baktığımızda “*nefis*” cümlesi tek başına yüzey yapıda *özneyi* barındırmamaktadır, “*güzel olmuş*”da ise yüklem çekiminde üçüncü tekil kişi şeklinde gizli *özne* olarak belirmektedir. Her iki durumda da bağlamdan *özne*’nin pasta olduğu anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki cümlelerde hem Türkçe hem de Japoncada gizli özne (özne eksiltisi) olduğu için bu noktada her iki dil benzerlik göstermektedir. Ancak, bu konunun her iki dilde nasıl gerçekleştiğini anlamak için daha kapsamlı bir karşılaştırma yapmak gerekmektedir.

Bulgular

Türkçe ve Japoncada farklı biçimlerde olsa da özne bulunmaktadır. Burada ikisinin anlam açısından ortak özelliği cümlede bir iş ve bir oluş bildirilmesi noktasıdır. Diğer bir deyişle, iki dilde hareketi yapan da oluş bildiren de öznedir. Ancak, Japonca’yı Türkçeden ayıran nokta, özne işaretleyicisi olarak *wa* ve *ga* olmak üzere iki ekin bulunmasıdır. Bunlar bir cümlede tek tek bulundukları gibi (özellikle basit cümlelerde), işlevleri farklı olduğu için aynı cümlede (yan tümceli cümlelerde) her ikisi de bulunur. Bu durum ise özne (*ga*) ile konu / özne (*wa*) ögesi olarak karşımıza çıkar. Başka bir deyişle, *ga* özne işaretleyicisi; *wa* ise hem *konu işaretleyicisi* hem de *özne işaretleyicisi* olarak belirir. Buna göre cümlelerin ögesi olarak Türkçe cümlede *özne*, Japonca cümlede *özne* ya da *konu* olarak karşılık bulmaktadır. Tablo 4’de Türkçede yalın durumdaki *özne*, Japoncada *özne işaretleyicisi* olan *ga* (1),(2),(4)(11), (12), (13), (14) numaralı cümlelerde ve *konu işaretleyicisi* olan *wa* ((3), (5), (6), (7), (8), (9), (10) (16) ve (23) numaralı cümlelerde karşılık bulmaktadır.

Tablo 4: Türkçedeki Öznenin Japoncadaki İşlevi

özne		
Türkçe	özne (Ø)	
Japonca	özne (ga)	konu /özne (wa)

Diğer yandan, Japoncada *konu* ise Türkçede *nesne* (17), (18), (20), *zarf tümleci* (19) ya da (isim tamlaması olarak) *özne* (21) olarak cümlede yerini almaktadır (Tablo 5’e bakınız). (17)-(21) numaralı cümlelerde bu durumu görürüz.

Tablo 5: Japonca: Konu ve Türkçe Cümlelerdeki Öge Olarak Karşılığı

Sonuç

Türkçede *özne* yalın durumda olduğu için *özne* işaretleyicisi yalın durumu ifade eden “Ø” sıfır birimdir. Japoncada ise *wa* ve *ga* ekleri *özne işaretleyicisi* olmakla birlikte ayrıca *wa*, konu işaretleyicisidir. Japonca bir cümlede *özne* ve *konu* öğelerinin Türkçe cümlelerdeki konumunun ne olduğu ile ilgili yaptığımız karşılaştırmada aşağıdaki sonuçları elde etmiş olduk.

Japonca bir cümlede *wa* eki, *özne* ve *konu* olmak üzere çift işlev yüklendiğinde Türkçede buna yalın durumdaki ad öbeği olarak *özne* karşılık gelmektedir (Tablo 4). Japoncada *özne* *ga* ile işaretlendiğinde Türkçedeki karşılığı yine yalın durumdaki *öznedir* (Tablo 4).

Japoncada *wa* eki sadece *konu işaretleyicisi* olduğunda, bunun Türkçe karşılığı *özne*, *nesne* ve *zarf tümleci* olmak üzere cümlelerin farklı öğeleriyle karşılık bulmaktadır (Tablo 5).

Türkçeden Japoncaya baktığımızda; Türkçede *özne*, Japoncadaki *özne-ga*, *konu-wa* ve *özne-wa* öğelerinin hepsini kapsamaktadır (Tablo 4).

Her iki dilde de gizli *özne* bulunmaktadır. Türkçede *özne-yüklem* uyumu sayesinde *özne* yüzey yapıda gizli *özne* olarak yer aldığı, yüklem üzerindeki kişi eklerinden *özne* anlaşılmaktadır. Japoncada ise yüklem çekimi kişi ekleriyle olmadığı için, *özne eksiltisi* olsa bile derin yapıda bulunan *özne*, bağlamdan ve anlamdan anlaşılmaktadır. Ancak *gizli özne* ya da *özne eksiltisi* konusunun her iki dilde nasıl gerçekleştiğini ayrıntılı bir şekilde karşılaştırarak, benzerlik ve farklılıklarını ortaya koymak gerekmektedir.

Ortaya çıkardığımız bulgular ve sonuçların Japonca eğitiminde göz önünde bulundurulması, öğrenirler ve öğreticiler için yararlı olacaktır.

KAYNAKÇA

Ak, M. (1982). *Genel Dilbilgisi ve Ses Bilgisi*. İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaa İşletmesi.

- Atay, A. (2018). Japon Dili Eğitiminde は (wa) ve が (ga) ilgeçleri ve bu ilgeçlerin Türkçeye yansımaları. A. Atay (Dü.) içinde, *Japon Dili İncelemeleri IV* (s. 211-229). London: Transnational Press.
- Aydın, H. (2012). Dilde Sıfır Birim ve Sıfır Biçimbirim Kullanımı. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, s. 169-181.
- Bulak, Ş. (2013). Özne Türleri Üzerine. *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, s. 1101-1127.
- Demirci, K. (2010). Derin Yapı ve Yüzey Yapı Kavramlarından Ne Anlıyoruz? *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic*, 5(4), s. 291-304.
- Ergin, M. (1986). *Üniversiteler için Türk Dili*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Gençer, Baloğlu, Z. (2020). *Japonca ve Türkçede Görünüş (Aspekt): Eski Türkçe ve Hakasça ile Mukayeseli*. Ankara: TDK.
- Hatipoğlu, V. (1982). *Türkçenin Sözdizimi*. Ankara: Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Basımevi.
- İmer, K., Kocaman, A., & Özsoy, A. (2011). *Dilbilim Sözlüğü*. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi.
- Iori, I. (2020). 「は」と「が」の使い分けを学習者に伝えるための試み—「主語」に基づくアプローチ—. *Gengobunka 言語文化*(57), 25-41. <https://hermes-ir.lib.hit-u.ac.jp/hermes/ir/re/71055/gengo0057000250.pdf> adresinden alındı
- İşsever, S. (2002). Konu: Tanımlanışı, Bilgi Yapısı ve Kimi Sorunlar. (L. Uzun, & E. Huber, Dü) *Türkçede Bilgi Yapısı ve Bilimsel Metinler*, s. 37-54.
- Kanaya, T. (2002). *Nihongo ni shugo wa iranai (Japoncada özne gereksiz)*. Tokyo: Kodansha.
- Karaağaç, G. (2009). *Türkçenin Sözdizimi*. İstanbul: Kesit.
- Karaağaç, G. (2017). *Türkçenin Söz Dizimi*. Ankara: Kesit Yayınları.
- Karahan, L. (1999). *Türkçede Söz Dizimi- Cümle Tahlilleri*. Ankara: Akçağ.
- Karahan, L. (2011). Köktürkçe Metinlerdeki Üçüncü Şahıs Özneli Ardışık Cümlelerde Özne Bağlantıları ve Belirsiz Özneli Cümleler. L. Karahan içinde, *Türk Dili Üzerine İncelemeler* (s. 121-128).
- Karatay, O. (2020). *Ural-Altay Kuramı*. İstanbul: Selenge.
- Korkmaz, Z. (2003). *Gramer Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Kuno, S. (1973). *日本語文法研究 Nihongo bunpou kenkyuu Japonca Dilbilgisi Araştırması*. Tokyo: Taishukan Shoten.
- Kuram, K. (2017). Gizli Özne Sınıflaması Açısından Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri. *Injosos Al-Farabi International Journal On Social Sciences / Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 413-422.

- Mikami, A. (1969). *Zo wa Hana ga Nagai: Nihon Bunpo Nyuumon* . Tokyo: Kuroshio Shuppan.
- Nakanishi, K., & Iori, I. (2010). 助詞「は」と「が」、複合格助詞、とりたて助詞などー *joshi "wa"to"ga, fukugojoshi, toritatejoshinado (ilgeçler-"wa" ve "ga", bileşik hal ilgeçleri)*. Tokyo: 3A Corporation.
- Özkan, M., & Sevinçli, V. (2012). *Türkiye Türkçesi Söz Dizimi*. Akademik Kitaplar.
- Sebzecioğlu, T. (2021). *Dilbilim Kavramlarıyla Türkçe Dilbilgisi*. İstanbul: Kesit.
- Surīe Nettowāku. (1998). *Minna No Nihongo. Shōkyū I. Honsatsu*. . Tōkyō: Surīe Nettowāku.
- Taro, T., Hisakazu, K., & Akihiro, K. (2003). 日本語の文法 *Nihongono Bunpo (Japonca Dilbilgisi)*. Chiba: Kogi tekusuto.
- Tekin, T. (1993). *Japonca ve Altay Dilleri*. Doruk Yayınları.
- Tekmen, A. N. (2018). Torukogoni mirareru keigo oyobi teineiyougen (Türkçede görülen saygı dili ve kibar anlatım ifadeleri. *Studies in Pragmatics*(20), 22-40.
- Teramura, H., & Noda, H. (1985). *はとが wa to ga* . Tokyo: Kuroshio Shuppan.
- Tsunoda, T. (1999). 世界の言語と日本語- *Sekai no Gengo to Nihongo (Dünya Dilleri ve Japonca)*. Tokyo: Kuroshio Shuppan.
- Umemoto, Y. (2012). Türkçe ve Japoncada Sözdizimi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi.
- Watanabe , F., Muraishi , S., & Kabe , S. (1993). *Nihongo Kaishaku Katsuyo Jiten (Japonca Yorumlama Kullanım Sözlüğü)*. Tokyo: Gyousei.
- Yapa, Z. (1995). Japonca bağlaçlar ile Türkçe bağlaçlar arasında anlambilim açısından bir karşılaştırma. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.